

18 september er det femti år siden FNs andre generalsekretær Dag Hammarskjöld omkom i en flystyrt i sentrale Afrika. På skrivebordet lå manuskriptet til hans livs testamente "Vegmerker". Og på den siste reisen inn i det krigsherjete Afrika ville han ikke ha med seg assistenter...

Dag Hammarskjöld: Generalsekretæren som kjempet for FN

Av John Y. Jones, Dag Hammarskjöldprogrammet Voksenåsen/Networkers SouthNorth

Afrika dominerte de siste årene i Dag Hammarskjölds liv som FNs andre generalsekretær. Han konfronterte kolonimaktene som forsøkte å stoppe frihetsvinden som feide over kontinentet, og kritiserte åpent de som ville "gjøre Afrika til en lystig jaktmark for egne interesser"¹ Han uttrykte frustrasjon over "landene som ennå ikke hadde akseptert at det å bli medlem i De forente nasjoner innebar å begrense egne nasjonale ambisjoner".²

Så Hammarskjöld fikk fiender. Russlands Krustjov krevde hans avgang. Amerikanerne ønsket en mer samarbeidsvillig FN-leder. Franske de Gaulles ydmyket ham med å avslå og gjeste generalsekretæren da han besøkte New York. Den 15 februar 1961 kom det til fysisk angrep mot ham i FN-bygget. Selv små land som Ghana, vendte ham ryggen da Kongos første statsminister, Lumumba, ble drept. Men ikke noe kunne forhindre Hammarskjöld i å besøke det krigsherjede Kongo den fatale septemberdagen i 1961.

Jorden som skulle merke ansiktet og hendene hans i flystyrten hadde bare måneder før sett Lumumba bli torturert og drept, sett vestlige selskaper okkupere med leiesoldater i jakten på mineraler, og sett belgiernes kong Leopolds drap på mer enn 10 millioner bare 60 år før. Den samme jorden har de siste femti årene vært vitne til ufattelige lidelser: Fra Egypt, Sudan, Somalia, og Vest-Sahara, til Kongo og Sør-Afrika. Alt sammen brikker i koloniherrernes spill slik de delte Afrika mellom seg ved Berlinkonferansen i 1884-85, der for øvrig Norge/Sverige også var representert.

Førti år etter Hammarskjölds død omtalte den amerikanske kongresskvinnen Cynthia McKinney i en høring "de vestlige landenes overgrep i Afrika"³. Hun sa at deres politikk "ikke var et utslag av sporadiske hendinger, enkeltindividets feilgrep, eller tilfeldig menneskelig svikt [men var] del av en langsiktig, politisk planlegging for å få kontroll over Afrikas ressurser på bekostning av den afrikanske befolkningen." Hammarskjölds advarsel mot å gjøre kontinentet om til en "lystig jaktmark," ble ignorert. Hammarskjöld så og advarte, allerede midt på 50-tallet, mot den politikken han så bli utformet ("the policy design") spesielt ved dannelsen av Organisasjonen for Økonomisk Utvikling (OECD) og dens utviklingskomite, DAC.

¹ Urquhart, Brian, Hammarskjöld, Norton, 1974, s 507

² Ibid, p 508.

³ Innlegg for US House Committee on International Relations, Suffering and Despair: Humanitarian Crisis in the Congo: Hearing before the Subcommittee on International Operations and Human Rights, 107 Congress, 17 mai, 2001.

På 50-tallet arbeidet Hammarskjöld med den vellykkede Marshallhjelpen og OEEED og så denne bli til OECD i 1960. Som FN-leder ble han raskt de små lands forkjemper. Han fnøs av at land som motvillig hadde sett frigjøringen av sine kolonier og som bare 75 år tidligere hadde delt opp Afrika mellom seg ved Berlinkonferansen, nå skulle administrere utviklingen av de samme områder. Dette var FNs oppgave, sa han. For Hammarskjöld ble derfor OECDs DAC-komite en trussel mot FN selv⁴.

Årene siden har vist oss at Hammarskjöld hadde rett i sin advarsel. Mens resten av verden har sett en gigantiske utvikling i verdiskaping, forbruk og velferd, er Afrika – ledet av DAC-komiteen i nært samarbeid med Verdensbanken og Pengefondet – styrt med strukturtilpasnings- og uhjelpsprogrammer som har gjort alt unntatt å angripe grunnårsakene til fattigdom og underutvikling. OECD og DAC har orkestrert en utvikling som har skapt det største gapet mellom rike og fattige land i verdenshistorien.

Hammarskjöld fryktet det som Bruce de Mesquita⁵ femti år senere viser: Vestlige demokratier ville ikke komme til å styrke demokratier i Sør, men snarer, etablere og hjelpe frem "pålitelige partnere" som kunne støtte våre egne interesser. De rike demokratiene, sier de Mesquita, "støtter diktaturer og kaller det utviklingshjelp"⁶.

Hammarskjöld krevet også store overføringer i gjenoppbyggingsarbeidet. Og en god integrering i verdensøkonomien. Det var FN, fellesskapet av nasjonene, som måtte holde tømmene, mente han. Han så at en oppsplitting av FN i mindre, spesialiserte grener, ville svekke Generalforsamlingens og Det økonomiske og sosiale rådets makt. Han så tegningen til slik svekkelse. Han ville derfor ikke blitt overrasket over at Tusenårsmålene, 40 år etter hans død, ikke ble til i FN, men i kontorene til DAC i konkurranse med FNs eget fattigdomsarbeid.

Hammarskjöld ville frydet seg over å se de enorme ressursene som utviklingshjelpen i dag omfatter. Men siden de rike landene og DAC nekter å overføre makt til FN i noen betydelig grad, ville han ikke blitt overrasket over at rikdom i dag er konsentrert på rike lands hender på en måte som ingen i 1961 ville vært i stand til å fatte. Femti år senere er ikke FN blitt det instrumentet for utvikling han drømte om. Vi har ignorert hans advarsler. Vi har svekket FN, ikke bare med å splitte det opp og underfinansiere det, men også ved å dreie fokus bort fra FN til de presumtivt mer "effektive" Bretton Woods-organisasjonene. I stedet har selv en norsk rød-grønn regjering latt private organisasjoner og initiativ som Ted Turner og Bill Gates så vel som G-8 og andre vestlige interesseorganisasjoner, sette den utviklingsagendaen – og ikke FN. Verdensledere fyller heller Davos' luksushoteller enn FNs forhandlingsrom. Slik har vi systematisk hindret landene i å få kontroll over sin egen utvikling.

Mest alvorlig er det, imidlertid, at vi under DACs ledelse har hindret Afrika i å utnytte egne ressurser ved industrialisering og foredling⁷. Det har gitt oss billige råvarer og holdt farlige industrikonkurrenter borte. Vi har beholdt kunnskapen om dyre medisiner

⁴ Alle de 25 DAC-landene er industriland, og nesten alle deltok også på Berlinkonferansen i 1884-85.

⁵ Bruce de Mesquita, *The Dictator's Handbook* (kommer).

⁶ I et BBC intervju 30 juli 2011

⁷ Ordet 'industripolitikk' finnes ikke i DAC, IMF's eller Verdensbankens vokabular om utvikling i Sør. Ordet er forbeholdt industrilandene. Det samme gjelder begrepene avansert forskning, medisinske forskningsentre, nanoteknologi, spisskompetanse ...

og avansert teknologi for oss selv gjennom høye priser og patenter. Vi har snytt Afrika for de gode grepene mot fattigdom og overrislet dem med billige myggnettinger og mikrofinansprosjekter. Vi har i korthet befestet fattigdommen i Afrika, satt effektive stoppere for deres egen kamp ut av fattigdom, og gjort dem avhengige av vår hjelp i kampen for å overleve. Ikke DAC-komiteens medlemmer alene, selvsagt, for også de frivillige organisasjonene, og vårt næringsliv må dele dette ansvaret.

Dag Hammarskjöld var ”imponert over den nye generasjonen afrikanske ledere”⁸, og Afrikas økonomiske potensiale⁹. Femti år senere er det lite som tyder på at Afrika vil få noe som helst gratis. Frihet og god vekst vil måtte komme fra Afrika selv. Man kan be om at de ikke vil henfalle til å utbytte svakere nasjoner med hindrende strukturer og krig slik de selv har vært holdt nede. Og at et reformert FN igjen vil snakke for de små nasjoner og holde rike land ansvarlig overfor det FN-charter de har underskrevet – slik Hammarskjöld drømte om – for så altfor mange år siden.

⁸ Urquhart, Brian, Hammarskjöld, Norton, 1994, s 381.

⁹ SG/890 Januar 26, 1960.